

Opis mjesnog govora Otoka kraj Sinja

Pavlica, Nela

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:520636>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Nela Pavlica

**OPIS MJESNOGA GOVORA OTOKA KRAJ SINJA
ZAVRŠNI RAD**

Rijeka, 2021.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Nela Pavlica
Matični broj: 60198311 0009082697 2

OPIS MJESNOGA GOVORA OTOKA KRAJ SINJA
ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: doc. dr. sc. Marina Marinković

Rijeka, 2021.

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam završni rad naslova – *Opis mjesnoga govora Otoka kraj Sinja* izradila samostalno pod mentorstvom doc. dr. sc. Marine Marinković.

U radu sam primijenila metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristila literaturu koja je navedena na kraju završnoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući navela u završnom radu na uobičajen način citirala sam i povezala s korištenim bibliografskim jedinicama.

Studentica

Nela Pavlica

Potpis

SAŽETAK

Općina Otok smještena je u srcu starohrvatske županije Cetina, a sjedište Općine je u istoimenom mjestu Otok. Govor Otoka opisan je prema građi prikupljenoj na terenu, odnosno, prema snimkama slobodnoga govora stanovnika Otoka. Ispitanici su pripadnici dviju generacijskih grupa, tj. stare i srednje životne dobi. Izrazito složena povijest cetinskoga kraja obilježena je brojnim izmjenama vlasti koje su posljedica različitih jezičnih utjecaja. Govor Otoka usko vežemo uz govore Sinjske krajine s obzirom na to da se Otok, kao zasebna jedinica lokalne samouprave, kasno odcijepio od samoga središta Krajine – Sinja. Mjesni govor Otoka pripada štokavskom narječju, govorima zapadnoga dijalekta – novoštokavskoga ikavskoga dijalekta čije je glavno vokalno obilježje ikavski refleks jata. U ovome radu bit će prikazane relevantne štokavske značajke mjesnoga govora Otoka, a podloga radu su već do sada utvrđene fonološke činjenice samoga mjesnoga govora Otoka, ali i dijalektološke analize govora okolnih mjesta Krajine poput Sinja i Bitelića. Pokušat ćemo povezati sva tri govora kao posebnu skupinu novoštokavskih ikavskih govora cetinskoga (sinjskoga) kraja te prikazati njihova slična, ako ne i ista obilježja. Opis govora Otoka temeljit će se na tri jezične razine: fonologiji, morfologiji i leksikologiji. Na razini fonologije prikazat ćemo kratak pregled vokalizma i konsonantizma. Na morfološkoj razini zastupljena je obrada morfologije imenica i opisi padeža koji su relevantni za govore novoštokavskog ikavskog dijalekta. Na leksičkoj razini opisan je domaći leksik u kojemu su izdvojeni: arhaizmi, novotvorenice te posuđenice: tucrizmi i romanizmi. Oni su posljedica izvanjezičnih razloga, u prvom redu zemljopisnih i kulturnih, a potom i političkih. U zaključku ćemo sumirati značajke govora Otoka te njegov odnos prema ostalim govorima Sinjske krajine.

Ključne riječi: štokavsko narječje, novoštokavski ikavski dijalekt, mjesni govor Otoka, fonologija, morfologija, leksikologija

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. CILJ RADA	2
3. METODOLOGIJA RADA	2
4. OTOK: POVIJESNI PODATCI, GEOGRAFSKI SMJEŠTAJ I ZNAČAJ	4
5. ŠTOKAVSKO NARJEČJE	6
5.1. ZAPADNA ŠTOKAVŠTINA: GRANICE U PREDMIGRACIJSKOM DOBU I ISHOD MIGRACIJE	6
5.2. ZNAČAJKE ŠTOKAVSKOG NARJEČJA	7
5.3. AKTUALNE PODJELE DANAŠNJE ŠTOKAVŠTINE	8
5.4. DANAŠNJI ZAPADNI ILI NOVOŠTOKAVSKI IKAVSKI DIJALEKT	10
6. DOSADAŠNJE PROUČAVANJE MJESNOGA GOVORA OTOKA	11
7. FONOLOGIJA MJESNOGA GOVORA OTOKA	12
7.1. VOKALIZAM	12
7.1.1. Refleks jata i poluglasa	12
7.1.2. Refleks prednjeg i stražnjeg nazala	13
7.1.3. Promjene /a/ > /o/, /ra/ > /re/	13
7.1.4. Redukcija /i/, /u/, /a/, /e/ i /o/	13
7.1.5. Kontrakcije	14
7.2. KONSONANTIZAM	15

7. 2. 1.	Status dočetnog /l/.....	15
7. 2. 2.	Status fonema /h/	16
7. 2. 3.	Status fonema /f/ i /v/	17
7. 2. 4.	Jotacije	17
7. 2. 5.	Rotacizam i adrijatizam.....	19
7. 2. 6.	Status fonema /ž/, /č/ i /ć/ te skupine /čr/	20
7. 2. 7.	Gubljenje fonema /d/, /t/ i /r/	20
8.	MORFOLOGIJA	21
a)	MORFOLOGIJA IMENICA	21
b)	INFINITIV.....	22
c)	AORIST I IMPERFEKT	23
9.	LEKSIČKA RAZINA	24
9. 1.	DOMAĆI LEKSIK.....	24
a)	Stare riječi: arhaizmi.....	24
b)	Novotvorenice	25
c)	Posuđenice: turcizmi i romanizmi	25
10.	ZAKLJUČAK	27
11.	POPIS LITERATURE:	29

1. UVOD

O govoru Otoka se sa dijalektološkoga stajališta malo pisalo i istraživalo, odnosno, malo je dijalektoloških istraživanja provedeno na prostoru Otoka. U ovome radu nastojat ćemo dati kratak pregled fonoloških, morfoloških i leksičkih odrednica navedenoga mjesnoga govora. S obzirom na to da Otok čini šest jedinica lokalne samouprave koje su proizišle iz nekadašnje Općine Sinj, jasno je da govor Otoka usko vežemo uz sam govor Sinja. U nastavku ovoga rada bit će prikazan kratak metodološki pristup samome radu, tj. prikaz podataka sudionika i opis istraživanja koje se provelo da bi se utvrdile određene štokavske karakteristike mjesnoga govora Otoka.

Dijalektološkoj analizi prethode geografski i povijesni podatci o Otoku, Sinju i Cetinskoj krajini. Nešto više riječi bit će o samom štokavskom narječju i njegovim značajkama, ali i o pripadajućoj dijalektalnoj skupini, njezinoj podjeli, granicama i sl. Osvrnut ćemo se i na dosadašnje proučavanje mjesnoga govora Otoka, tj. na činjenice koje su utvrđene na tom prostoru. Središnji se dio rada temelji na analizi štokavskih značajki koje su oprimjerene podacima prikupljenim terenskim istraživanjem. U zaključku ćemo rekapitulirati značajke koje smo utvrdili u govoru Otoka. Pokušat ćemo utvrditi jesu li uistinu razne vlasti i okupacijska djelovanja stoljećima unazad, ostavile posljedice u mjesnom govoru Otoka, ali i u ostalim mjesnim govorima Cetinske krajine. Bolje rečeno, vidjet ćemo postoje li relevantne značajke koje povezuju mjesni govor Otoka s mjesnim govorima Krajine.

2. CILJ RADA

Cilj ovoga rada je opis mjesnoga govora Otoka u kojem će biti iznesen kratak pregled njegovih značajki prikazan kroz tri jezične razine: fonologiju, morfologiju i leksikologiju. Na fonološkoj je razini cilj prikazati vokalske i konsonantske odrednice mjesnoga govora Otoka. Na morfološkoj je razini najveća pozornost posvećena opisu morfologije imenica, pa je cilj utvrditi postoji li više nastavaka koji su paralelno u uporabi, odnosno, je li došlo do sinkretizma DLI. u množini i što je s dugim i kraćim množinskim oblicima u imenicama m.r. Također, vidjet ćemo što je s nastavkom u G. mn. i glagolskim oblicima: infinitivom, aoristom i imperfektom. Na leksičkoj razini opisat ćemo domaći leksik, vidjet ćemo što je s uporabom arhaizama, novotvorenica i posuđenica. Cilj je istražiti postoje li određene posuđenice u mjesnom govoru Otoka i ako postoje, u kojoj su mjeri zastupljene, koji je razlog njihova postojanja i kojoj skupini pripadaju.

3. METODOLOGIJA RADA

S obzirom na to da je Otok „*kasno*“ postao zasebna jedinica lokalne samouprave, što se bilježi krajem devedesetih godina, jasno je da ćemo u govoru staroga stanovništva, odnosno, onih osoba koje su rođene 30-ih, 40-ih i 50-ih godina prošloga stoljeća, uočiti iste značajke kao u govoru Sinja jer je Otok, kao nekadašnji dio Općine Sinj, bio vrlo maleno područje sa oko tisuću stanovnika. Da bismo mogli shvatiti dosadašnja proučavanja dvaju mjesnih govora na fonološkoj, morfološkoj i leksikološkoj razini, moramo krenuti od same terminologije određenih pojmova. Jezične zakonitosti mjesnih govora se opisuju kroz istraživanja na terenu, a jezične razine koje se opisuju tiču se u prvom redu fonologije i morfologije, a potom leksikologije i dr. jezičnih razina.

Fonološka jezična razina proučava izgovorne jedinice¹, proučava: „njihovu jezičnu prirodu, funkciju u jeziku“ (Brozović 2007: 10). Bolje rečeno, fonologija se zanima za: „akustičku i osobito perceptivnu fonetiku, a artikulacijski joj pridaje malu važnost“ (Brozović 2007: 11). Fonologija je: „disciplina koja se bavi fonemima kao najmanjim jedinicama jezika koje imaju razlikovnu ulogu. Fonemi nemaju značenje, ali uzrokuju promjenu značenja“ (Silić, Pranjković 2007²: 17). Morfologija ili oblikoslovlje je znanstvena disciplina koja se bavi proučavanjem oblika i građe.² Najjednostavnija definicija leksikologije je da je to grana jezikoslovlja koja se bavi leksemima, odnosno leksičkim problemima.³ Na terenu samoga prostora Otoka provedeno je snimanje govora starih stanovnika i stanovnika srednje životne dobi, a njihovi podatci prikazani su u tablici:

ISPITANICI NA PROSTORU OTOKA

POPIS GOVORNIKA	DOB	SPOL
Govornik 1.	87. g.	Ž
Govornik 2.	66. g.	M
Govornik 3.	45. g.	Ž
Govornik 4.	42. g.	Ž
Govornik 5.	40. g.	M

Tablica 1. Prikaz profila ispitanika govora Otoka

¹ Glas, slog i izgovornu cjelinu.

² Izvor: Wikipedija. Morfologija: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Morfologija>, pristupljeno 18. 4. 2021.

³ Izvor: Wikipedija. Leksikologija: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Leksikologija>, pristupljeno 18. 4. 2021.

4. OTOK: POVIJESNI PODATCI, GEOGRAFSKI SMJEŠTAJ I ZNAČAJ

Općina Otok Republike Hrvatske smještena je u srcu Dalmatinske zagore, nekoliko kilometara od glavnog uporišta Zagore – Sinja. Osnovana je početkom 1993. godine i od tada djeluje samostalno kao jedinica lokalne samouprave.⁴ Gledano s povijesne i zemljopisne strane, prostor Otoka smješten je u središtu starohrvatske županije Cetine⁵ ili mlađe Cetinske krajine. Simbolički gledano, kao *otok*, okružen je prirodnim zemljopisnim barijerama: zapadnim padinama planine Kamešnice s jedne strane, vodama Rude i Kosinca s druge strane, dok je tok rijeke Cetine duž cijelog središnjeg prostora.

Sjedište Općine je u istoimenom mjestu *Otok* koji se prvi put spominje 1341. godine pod imenom *Otok na Cetini*. Općina Otok zauzima kopneno područje od 91,77 km², a broji oko 5.500 stanovnika prema popisu stanovništva iz 2011. godine. U Otoku prevladava tip hladne submediteranske klime, a Općinu Otok čini šest naselja: Gala, Korita⁶, Otok, Ovrlja, Ruda i Udovičić. Dan Općine Otok svečano se obilježava 18. listopada na blagdan sv. Luke. Poznate osobe koje dolaze s ovoga prostora su: Stipe Botica, Ante Nadomir Tadić Šutra, Stipica Grgat i dr.⁷

⁴ Do tada je bila sastavni dio Općine Sinj.

⁵ Prvi se put spominje polovicom X. st. u djelu bizantskog cara Konstantina VII. Porfirogeneta. Isprva je zauzimala područje srednjeg toka rijeke Cetine (današnje Sinjsko polje), a graničila se s Imotskom, Kninskom, Livanjskom i Primorskom županijom. Sjedište joj je bilo u istoimenom gradu, smještenom kraj današnjeg sela Otoka, a od polovice XIV. st. sve se češće kao sjedište spominje Sinj (Vsinj). Kralj Zvonimir poklonio je (1078) cijelu Cetinsku županiju splitskoj Crkvi, a njezinim županom bio je tada Pribina. God. 1207. kralj Andrija II. Arpadović potvrdio je Cetinu s drugim posjedima splitskoj Crkvi, a 1210. darovao ju je sidraškomu knezu Domaldu. Potkraj XII. i na početku XIII. st. pretvara se u knežtvo. U drugoj polovici XIII. st. Cetina je u posjedu Bribirskih knezova, 1272. spominje se njezin knez Stjepko, a 1301. kao cetinski knezovi navode se sinovi bana Pavla I. Bribirskoga, Mladin II., Juraj II., Pavao II. i Grgur II. God. 1345. bila je u rukama kralja Ludovika I. Anžuvina, koji ju je potkraj te godine s gradom Sinjem vratio cetinskomu knezu Ivanišu Nelipčiću. Tada su Cetinu nastavali Hrvati i Vlasi, a 1341. spominje se i vlaški vojnički zapovjednik Tvrdoš Berislavić, koji je nosio naslov vojvoda *de Vlašnji Otok de Cetina*.

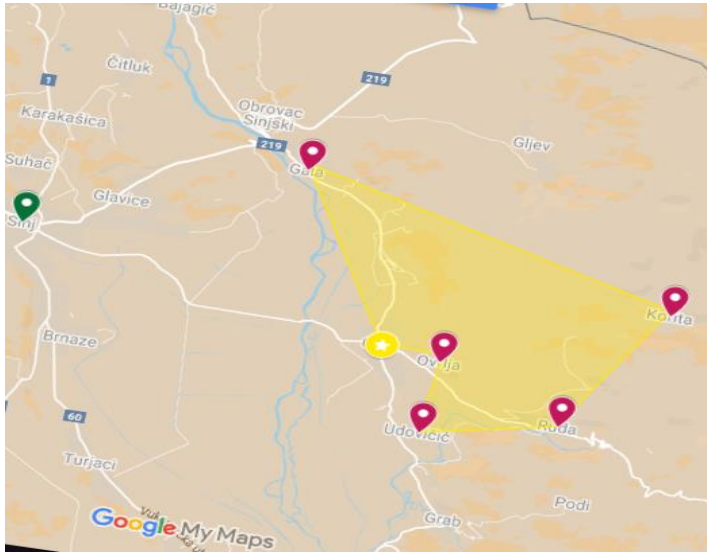
Izvor: Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., *Cetina*. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=11350>, pristupljeno 18. 4. 2021.

⁶ Relikt nekadašnjeg života na Kamešnici.

⁷ Izvor: Wikipedija. Otok:

[https://hr.wikipedia.org/wiki/Otok_\(Splitsko-dalmatinska_%C5%BEupanija\)](https://hr.wikipedia.org/wiki/Otok_(Splitsko-dalmatinska_%C5%BEupanija)), pristupljeno 18. 4. 2021.

OPĆINA OTOK

Karta 1. Geografski prikaz prostora Općine Otok.

Napravljeno pomoću alata *Google My Maps*.

5. ŠTOKAVSKO NARJEČJE

Hrvatskom jeziku kao organskom idiomu pripadaju govori čakavskoga, kajkavskoga i štokavskoga narječja, s tim da su čakavski i kajkavski u potpunosti hrvatski, dok se štokavskim govorima služe i govornici izvan granica Hrvatske (Bošnjaci, Srbi i Crnogorci) (Lisac 1999: 9). Hrvatska su narječja dobila nazive prema upitno-odnosnim zamjenicama *što*, *ča* i *kaj*. Međutim, jesu li to uistinu alijetetne značajke za sustave kojima pripadaju? Svakako da nisu jer nam hrvatski jezik dopušta međusobno prepletanje narječja što upravo čini tzv. *bogatstvo jezika*. Tako će neki kajkavski govori imati u svojoj komunikaciji i *kaj*, ali i *što* (npr. Karlovac), a neki će čakavci⁸ imati *ča*, ali i *što* i *kaj*. Štokavskim narječjem govori većina stanovnika Republike Hrvatske, a njegove granice sežu i van zemlje, pa se tako njime služi Bosna i Hercegovina, Crna Gora i Srbija. Hrvatske štokavske govore nalazimo najvećim dijelom na prostoru Hrvatske i BiH, a nešto manje u Crnoj Gori i Srbiji.

Također, nalazimo ih i na drugim inozemnim područjima poput pokrajine Molise⁹ u Italiji, Vlahije u Gradišću¹⁰, dio naselja u Mađarskoj, Rekaš u Rumunjskoj i dr. (Lisac 2003: 15).

S obzirom da govor Otoka pripada skupini zapadne štokavštine, valja spomenuti granice njezina prostiranja u predmigracijskom dobu i ishod migracije stanovništva.

5.1. ZAPADNA ŠTOKAVŠTINA: GRANICE U PREDMIGRACIJSKOM DOBU I ISHOD MIGRACIJE

Predmigracijsko razdoblje traje najzad do 15. st. nakon čega slijedi formiranje novih, današnjih dijalekata.¹¹ Tada je zapadna štokavština graničila s kajkavskim i čakavskim

⁸ Tako će npr. u Splitu, koji je pod sve većim utjecajem štokavštine, uglavnom biti *što*, iako ga se smatra čakavskim. No, činjenica je da će se u današnje vrijeme rijetko čuti uporaba zamjenice *ča* (Finka 1971: 13; Vranić, Zubčić 2018: 542).

⁹ Talijanska pokrajina u koju su nastanili doseljenici bježeći pred Turcima s prostora Makarskog primorja. Dio je preko mora pobjegao u talijansku pokrajinu *Molise*, a dio u Istru.

¹⁰ Austrija.

narječjem te s istočnom štokavštinom. Njezina je granica sezala od ušća Une i Save prema sjeveroistoku u današnju Mađarsku i to je bila odrednica zapadnoštokavsko-kajkavske granice. Zapadnoštokavsko-čakavska granica bila je ponešto labavija, a seže istočno od Une preko Dinare, uz izbijanje na obalu istočno od Cetine. „Otoci su bili čakavski, obala zapadnoštokavska, no zapadni Pelješac, Korčula i Lastovo su čakavski, istočni Pelješac, Mljet i otoci pred Dubrovnikom zapadnoštokavski“ (Lisac 2003: 16). Smatra se da je granica između dviju štokavština išla Dunavom sve do područja zapadno od Drine i dalje nedaleko od današnje Foče. Od tu granica seže prema Neretvi, ali tako da je Neretva s okolicom bila u zapadnoj štokavštini: „zatim je odijelila zapadnoštokavsko Dubrovačko primorje od zaleđa i izlazi na more u Boki kotorskoj“ (Lisac 2003: 16). Profesor Lisac navodi da su Bokeljski Hrvati vjerojatno imali govor zapadnoštokavskoga tipa, a pravoslavci u Boki govor istočnoštokavske fizionomije.¹²

U vrijeme turskih provala dolazi do velikih migracija stanovništva, prilikom čega se pod različitim dijalektnim utjecajima, uz postojeće nenovoštokavske dijalekte zapadne štokavštine, razvijaju i novoštokavski dijalekti u objema štokavštinama.

5. 2. ZNAČAJKE ŠTOKAVSKOG NARJEČJA

Glavne značajke štokavskog narječja iznio je profesor Lisac u svojoj knjizi¹³, a mi ćemo izdvojiti one značajke koje će biti zastupljene u ovome radu te koje ćemo oprimjeriti uzorcima prikupljenima na terenu:

¹¹ 16. i 17. st. je vrijeme nakon osmanlijskih prodora i velikih migracija stanovništva.

¹² „Postoji mišljenje da su Bokelji Hrvati kao najzapadniji istočni štokavci imali i zapadnih izoglosa, kao što su i Dubrovčani, kao najistočniji zapadni štokavci, imali i neke istočne izoglose“ (Lisac 2003: 16).

¹³ Lisac (2003: 17, 18).

1. *Što* ili *šta* kao zamjениčka riječ;
2. Fonem /u/ kao refleks stražnjeg nazala i samoglasnoga /l/;
3. Inicijalna skupina /v/ + slabi poluglas daje /u/;
4. /ə/ daje /a/;
5. Premetanje *wbse* u *sve*¹⁴;
6. Prijelaz /čr-/ u /cr-/;
7. Promjena /-l/ na kraju riječi ili sloga u /o/;
8. Promjena *d'* u zvučni palatalni afrikatni suglasnik /đ/;
9. Redukcija fonema /h/ i njegova zamjena ostalim glasovima;
10. Nastavak /-u/ u L.jd. imenica muškog i ženskog roda;
11. Umetanje -ov-/-ev- u množini većine jednosložnih imenica muškoga roda;
12. Izjednačenje DLI. množine imenica;
13. Čuvanje nastavka -og(a) u genitivu i akuzativu jednine muškog i srednjeg roda zamjениčko-pridjevske deklinacije;
14. Znatno broj turcizama.¹⁵

5. 3. AKTUALNE PODJELE DANAŠNJE ŠTOKAVŠTINE

Danas se klasifikacija štokavskog narječja vrši prema trima kriterijima:

- a) stupnju razvoja akcentuacije (naglasnog sustava)¹⁶;
- b) refleksu jata;

¹⁴ „Preinaka premetanjem suglasnika u slijedu u primjerima poput *sva, sve, svi, svih, svaki* potvrđena je u 20. st. u ŠTOK. stand. i u svim ŠTOK. dijalektima“ (Lukežić 2012: 90, 91).

¹⁵ Ova je značajka izrazito karakteristična za prostor Otoka, a posljedica je nekadašnje okupacije Cetinske krajine od strane turske vojske. Cetinjani bilježe slavnu pobjedu nad Turcima 1715. godine. Svake se godine, kao spomen na tu bitku, održava viteška alkarska igra poznata pod nazivom Sinjska alka. Sinjska alka je 15. studenoga 2010. upisana na UNESCO-ov popis nematerijalne svjetske baštine u Europi. Izvor: Wikipedija. Sinjska alka: https://hr.wikipedia.org/wiki/Sinjska_alka, pristupljeno 18. 4. 2021.

¹⁶ Usp. Lisac 2003: 29.

c) konsonantskoj klasifikaciji odraza, tj. jotaciji praslavenskih skupina **stj* i **skj* (šćakavizmu ili štakavizmu).¹⁷

S obzirom na tri različita temeljna kriterija podjele štokavskoga narječja, izdvojit ćemo aktualne podjele poznatih dijalektologa zbog izrazito složene i kompleksne situacije. Tako profesor Lisac polazi od Brozovićeve podjele jedinstvenoga štokavskoga narječja, pa bi štokavsko narječje u cjelini činilo 7 dijalekata (Vranić, Zubčić 2018: 541).

S. Vulić hrvatske štokavske govore razvrstava u pet dijalekata, među kojima gradišćanskohrvatski štokavski dijalekt jedini ne pripada teritoriju Republike Hrvatske, a „novoštokavski ikavski dijalekt, novoštokavski ijekavski dijalekt (unutar kojega promatra i dubrovački govor i konavoske govore, odnosno (i)jekavski južni štakavski dijalekt prema klasifikaciji I. Lukežić, a priključuje mu i arhaične ijekavske bokeljske govore), slavonski dijalekt i istočnobosanski dijalekt ("ijekavsko-šćakavski") smješteni na području Republike Hrvatske i izvan nje (2006: 159–183)“ (Vranić, Zubčić 2018: 541).

„Tri su dijalekta podudarna i u klasifikaciji I. Lukežić: slavonski dijalekt, istočnobosanski i (zapadnoštokavski) ikavski dijalekt, a zasebnim tumači spomenuti južni (i)jekavski štakavski dijalekt (2012: 284–285). Hrvatskim štokavskim dijalektima drži i migracijski (i)jekavski krajiški i migracijski (i)jekavski perojski (2012: 281–295, 2015: 184–199), a u sintezi o morfologiji hrvatskih narječja izdvaja ijekavske govore u Neretvanskoj krajini i Donjoj Hercegovini i štokavske govore u promijenjenu jezičnom okružju i dodirima (govor moliških Hrvata, štokavske ikavske govore u južnom Gradišću i govore u Gorskom kotaru) (2015: 184, 197–199)“ (Vranić, Zubčić 2018: 541).

Govor Otoka, kao što smo već ustanovili, pripada skupini novoštokavskih ikavskih govora. Novoštokavskim ga čini činjenica da u njemu postoje inovacije u deklinaciji i u naglasnome sustavu, a ikavskim odraz jata. Međutim, s obzirom na njegovu izrazitu

¹⁷ Usp. Brozović 1960: 76–77, Lisac 2003: 29, Vranić, Zubčić 2018: 541–542, Lukežić 2012: 269.

inovativnost uočenu prvenstveno u stanovnika srednje životne dobi, ali i na povijesne okolnosti¹⁸, vidjet ćemo da postoje i odstupanja u ovom govoru.

5. 4. DANAŠNJI ZAPADNI ILI NOVOŠTOKAVSKI IKAVSKI DIJALEKT

U današnjici na prostoru Republike Hrvatske, zapadni ili novoštokavski ikavski dijalekt, zahvaća Dalmaciju između Neretve i Cetine, na obali do Omiša. „U zaobalju se zapadni dijalekt od područja zapadno od Cetine i Krke proteže prema Lici (govori oko Gospića, oko Lovinca i Svetoga Roka, prema Kordunu), u Gorskom kotaru (primarno štokavski govor Liča, govor Mrkoplja s čakavskim supstratnim sustavom i govor Sungera u kojemu koegzistiraju čakavski i štokavski sustav, Crnić Novosel 2015: 238)“ (Vranić, Zubčić 2018: 542). Na sjeveru granica doseže do područja kajkavskog narječja u slijevu Kupe, a govora ovoga dijalekta ima i u Slavoniji, između Osijeka i Đakova te jugozapadno od Đakova (Lisac 2003: 51). „Na zapadnom dijelu obuhvaća govore sjeveroistočno od Povila prema senjskomu zaleđu, na obali oko Senja koji je još uvijek čakavski, podvelebitsko područje jugoistočno od sv. Jurja i kopnene govore prema Dalmaciji do Krke“ (Vranić, Zubčić 2018: 542). Taj je dijalekt zastupljen i u srednjodalmatinskim otočnim govorima, a u jugoistočnim govorima otoka Paga dolazi do preklapanja s čakavskim sustavom.¹⁹ „Migracijski su govori ovoga dijalekta u sjevernoj Bačkoj u Republici Srbiji, u Mađarskoj oko Baje, ali i oko Budimpešte, u Italiji u pokrajini Molise (Brozović, Ivić 1988: 61), (Lisac 2003: 50–51)“ (Vranić, Zubčić 2018: 542). „Osim Hrvata i Bošnjaka, rijetko tko govori novoštokavskim ikavskim dijalektom“ (Lisac 2003: 51).

Prema konsonantskome klasifikacijskom kriteriju, novoštokavski ikavski dijalekt je i štokavski i šćakavski, odnosno, po tom kriteriju imamo podjelu na dva poddijalekta. Šćakavski teritorij je na prostoru Dalmacije između Cetine i Neretve te na otocima, u Bosni

¹⁸ U prvom redu ratno stanje.

¹⁹ „Izvan RH ovaj se dijalekt prostire na području zapadne Hercegovine do govora zapadno i sjeverozapadno od Livna, dijelu središnje Bosne do Jajca, sjeverno od Travnika i Zenice, zapadne Bosne oko Bihaća, u arealu oko Dervente i u nekim oazama“ (Vranić, Zubčić 2018: 542).

od Livna i Tomislavgrada do gornjeg Vrbasa i srednjeg toka Bosne, oko Dervente u Bosanskoj krajini te u Slavoniji. S druge pak strane, štakavska bi bila zapadna Hercegovina, Dalmacija zapadno od Cetine, Lika, Bačka, Opuzen, Lič u Gorskom kotaru i Molise (Lisac 2003: 52–53).

6. DOSADAŠNJE PROUČAVANJE MJESNOGA GOVORA OTOKA

Govor Otoka opisan je u knjizi urednika Pavle Ivića i dr., 1981: „*Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih Opšteslavenskim lingvističkim atlasom*“, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Posebna izdanja, knjiga LV, Odjeljenje društvenih nauka, knjiga 9, Sarajevo (399–404). Dalibor Brozović i Ivka Brkić iznijeli su kratak fonološki pregled govora Otoka te su utvrdili određene značajke za sustav Otoka, a koji se uvelike podudara s govorom Sinja²⁰. Govor je Sinja više analiziran i istražen u odnosu na govor Otoka, a mi ćemo na temelju dosadašnjih proučavanja, kao i prikupljenih materijala na terenu, izdvojiti relevantne značajke za ovaj rad, odnosno, nastojat ćemo proširiti činjenice o govoru Otoka. Dosadašnjim proučavanjem je utvrđeno da pripadaju skupini zapadnih ikavskih novoštokavskih govora te da im je samoglasnički sustav, i govora Otoka, ali i govora Sinja²¹ i Bitelića²², peteročlan u dugim i kratkim slogovima. Također, isti im je i konsonantski inventar. Sva su tri govora podložna redukcijama, gubljenju fonema /h/ ili njegovom zamjenjivanju s *v*, *j*, *k*, adrijatizmu, nedosljednom refleksu jata, rotacizmu, apokopiranim infinitivnim oblikom, inovativnim nastavcima, dvojnoj situaciji prilikom uporabe kraćih i dužih množinskih oblika, velikom broju posuđenica i to uglavnom turcizama, romanizama i sl.

²⁰ O govoru Sinja možemo pročitati u: Danilović, M. (2011) *Sinjski govor*, Diplomski rad, Osijek.

²¹ Usp. Danilović 2011: 13.

²² Usp. Ćurković 2014: 34.

7. FONOLOGIJA MJESNOGA GOVORA OTOKA

Svi primjeri u daljnjem radu su prikupljena građa s terena, a izvori u fusnotama upućuju na slične ili iste fonološke razvoje i u drugim, okolnim punktovima poput Sinja i Bitelića.

7. 1. VOKALIZAM

Samoglasnički sustav govora Otoka ima pet fonema: /a/, /e/, /i/, /o/, /u/, koji mogu biti dugi i kratki, naglašeni i nenaglašeni.

PETEROČLANI VOKALIZAM GOVORA OTOKA

ZATVORENI	i				u
SREDNJI		e		o	
OTVORENI			a		

Tablica 2. Prikaz samoglasničkoga inventara govora Otoka.

7. 1. 1. Refleks jata i poluglasa

Dakle, kao što smo već rekli, glavno vokalsko obilježje govora Otoka je ikavski odraz jata koji je dobiven od /ɛ/ u /i/: *vtime, lipo, misto, zvizda, sikira, jist, dite, mliko, prikinit, posli* (potvrđen je i oblik *poslin* < *poslije*), *priko, trista, cviće* i dr. Međutim, u ponekim je riječima zabilježen i ekavski odraz jata, pogotovo u govoru staroga stanovništva, npr. u riječima: *cesta, zanovetat, unde*²³ i sl. Ali, u stanovništva srednje životne dobi, potvrđen je i ijekavski odraz

²³ Usp. Ivić i dr. 1981: 403.

jata: *tijesto* (ali i *tisto*), *vijenac*, *miješanje* (ali i *mišanje*)...²⁴ Poluglas /ə/ dao je /a/: *dan*, *san*, *danas*, *pas*...²⁵ Profesor Lisac navodi i primjer *pasa* za G. jd. što je potvrđeno i u govoru Otoka.

7. 1. 2. Refleks prednjeg i stražnjeg nazala

Što se tiče refleksa prednjeg i stražnjeg nazala, prednji nazal dao je /e/, ali i /a/: *početak*, *petnest*, *žedan*, *petak*, *deset*, *jamio*, *pratio*, *zavezati*, a stražnji nazal je dao /u/: *put*, *subota*, *ruku* Ajd. Fonem /u/ je kontinuanta samoglasnoga /□/: *sunce*, *jabuka*...²⁶

7. 1. 3. Promjene /a/ > /o/, /ra/ > /re/

Promjena /a/ > /o/ potvrđena je u priložima *sutro*, *jedvo* i pridjevu *zero* koji se mogu ostvariti i kao *sutra*, *jedva*, *zera*. U primjeru: „*Ima li zero vegete?*“ vidimo kako je došlo i do promjene u A. jd. žr. jer očekujemo u gramatičkom morfemu nastavak /u/, ali je on zamijenjen nastavkom /o/. U naglašenom slogu dolazi do promjene /ra/- > /re/- u oblicima glagola *rest* (< *rast*).²⁷

7. 1. 4. Redukcija /i/, /ul/, /al/, /el/ i /ol/

U ovome je govoru moguće artikulacijsko zatvaranje /e/, /o/, /a/ pred nosnim sonantima, npr. u riječi *unde*, ali jedna od glavnih karakteristika ovoga govora je redukcija zanaglasnog samoglasnika /i/: *platit*, *molit*, *Split*, *koliko*, *pokupila*, *izvidit* u *plat't*, *mol't*, *Spl't*, *pokup'la*, *izvid't*.²⁸ Redukcija samoglasnika /r/ nije zabilježena. U glagolskim riječima /i/ se najčešće reducira u imperativu te dolazi do potpune redukcije, pa tako imamo u 2. jd. *nos*, *rec*,

²⁴ Profesor Lisac tvrdi da je ikavski refleks jata nedosljedan, pa bilježi slične primjere za ekavski refleks jata: „*železo*, *cesta* ili *testa*, *zenica*, *koren*, *starešina*, *brezovina*, *ozledit*, *zanovetat*, *obe*“, a za ijekavski izdvaja primjere tipa: „*tijesto*, *sijeno*, *vijenac*, *ćeo*...“ (Lisac 2003: 51).

²⁵ Usp. Lukežić 2012: 137; Lisac 2003: 51.

²⁶ Usp. Lisac 2003: 52; Crnić Novosel 2015: 51.

²⁷ Usp. Čurković 2014: 44; Lisac 2003: 52.

²⁸ Također, ova izoglosa je potvrđena i u govoru Sinja, ali i u govoru Bitelića. Usp. Danilović 2011: 13; Čurković 2014: 37, 38, 39.

mol, jid, sid i u 2. mn. *noste, recte, molte, jidte, sidte*. Do potpune redukcije dolazi i u prezentskim oblicima u 2. jd. *jes* i u niječnome obliku *nis* te su ta dva slučaja zabilježena u obje ispitaničke grupe.²⁹ Od nepromjenjivih riječi izdvajamo djelomičnu i potpunu redukciju u priložima *gorⁱ / gor', dolⁱ / dol', nigdⁱ / nigd', kamolⁱ / kamol', prijedlogu *ilⁱ / il', vezniku *alⁱ / al' i čestici *lⁱ / l'.³⁰ No, izraz *je li?* u govoru Otoka često čujemo i kao *jeli?*, tj. čujemo ga kao jednu naglasnu cjelinu, pa i tu dolazi do djelomične ili potpune redukcije: *jelⁱ? / jel'?* Ćurković u govoru Bitelića utvrđuje da „enklitičke riječi se slijedom potpune redukcije pripajaju slogu koji im prethodi: „šta će t to“ u „štaćet to“ (Ćurković 2014: 39). Ova izoglosa je potvrđena i u govoru Otoka. Redukcija /u/ potvrđena je u otvorenom slogu nakon naglaska: *ujtra, ovdan i unci*³¹. Redukcija /a/ i /e/ potvrđena je u kategoriji brojeva: *petnest, dvanest, deset* (< *petnaest, dvanaest, deset*³²), a redukcija /o/ potvrđena je u primjeru /mal/ i to samo u govoru staroga stanovništva.****

7. 1. 5. Kontraksije

Vokalizacijom *-l nastaje skup /-ao/ u kojem se samoglasnička skupina /-ao/ dokida progresivnom kontrakcijom ili sažimanjem u /-a/: *naša, posta, moga, pogleda, vida...* Takva je kontrakcija zabilježena i u vezniku *ka* (< *kao* < *kako*) koji je čest u govoru Otoka (čak i kao poštapalica).³³ Kontrakcija (*-el >) /-eo/ > /-ē/ potvrđena je u primjerima gl. pr. r. mr. jd.: *uze, dove* i *pove*. Kontrakcija /-ol/ > /o/ zabilježena je u imenici *so* (< *sol*), u pridjevu *go* (< *gol*) i prilogu *po* (< *pol* < *pola*).³⁴ Kod glagola koji u gl. pr. r. m. roda nemaju ispred dočetnog -l vokale *a, e* ili *o*, finalno -l daje -o: *mislio, bio, radio*.

²⁹ Ćurković u govoru Bitelića bilježi slične primjere za redukciju u imperativnom obliku, dok su prezentski oblici potpuno isti (Ćurković 2014: 39).

³⁰ Ćurković u govoru Bitelića bilježi slične priloge djelomične i potpune redukcije, a navodi isti primjer za prijedlog, veznik i česticu (Ćurković 2014: 39).

³¹ Vragolan.

³² Kontrakcija -ae > -e.

³³ Ćurković bilježi isti primjer i u govoru Bitelića (Ćurković 2014: 61).

³⁴ Slični su primjeri potvrđeni i u govoru Bitelića (Ćurković 2014: 52).

7. 2. KONSONANTIZAM

Inventar suglasničkog sustava mjesnoga govora Otoka glasi ovako:

1. šumnici: *p, b, f, t, d, c, s, z, ć, ž, č, ž, š, ž, k, g* i *h* (rubni).
2. sonanti: *v, m, l, r, n, j, l, i Ć*.

Prema konsonantskome klasifikacijskom kriteriju, novoštokavski ikavski dijalekt dijeli se na dva poddijalekta, štakavski i šćakavski, a u govoru Otoka imamo dvojnju situaciju, tj. potvrđeno je da se u govoru Otoka realizira i /št/, ali i /šć/.³⁵ Profesor Lisac navodi kako zapadni štokavci uglavnom čuvaju stari odraz /šć/, uz rjeđe potvrde novijeg odraza /št/ (Lisac 2003: 20). Tako u govoru staroga stanovništva možemo čuti odraz /šć/, npr. u riječima: *mušć, klišća, pušćat, košćica* i dr. Međutim, sve češće dolazi do realizacije skupine /št/, pogotovo u govoru mlađih govornika, npr. *štap* (ali u govoru staroga stanovništva i *šćap*), *gušter* (ali u govoru staroga stanovništva i *gušćer*), *spuštat, vrištat* i dr. S obzirom da u govoru staroga stanovništva možemo čuti i odraz /šć/, jasno je da je govor Otoka primarno bio šćakavski, ali da je odraz /št/ sve češće u uporabi kao rezultat novijih utjecaja.

7. 2. 1. Status dočelnog //

Prema tom kriteriju, ali i kriteriju dočelnoga // > /a/ ili /o/³⁶, novoštokavski se ikavski govori između Makarskoga primorja i južne Bosne dijele na četiri zone: zona *šć, -a* (Makarsko primorje); zona *št, -a* (južni govori nekadašnjega zapadnohumskoga dijalekta na području Ljubuškoga, odakle su i govori moliških Hrvata te govori jugozapadnog istarskog

³⁵ Takva situacija zabilježena je na još nekoliko mjesta, npr. Lisac navodi mjesto Grude, a Ivić potvrđuje dvojnju situaciju u slivu Une (*šćeta-gušter*, Ivić 1988: 62). Usp. Lisac 2003: 53; Crnić Novosel 2015: 49.

³⁶ Ova je promjena na dočetu sloga prisutna već na samome početku 15. stoljeća. „Dočetni se // mijenjao u vokal na:

a) dočetu oblika m. r. glagolskih pridjeva radnih (*čuval, dal, rekal, bil*);

b) na dočetu oblika N. jd. imenica i pridjeva (*posal, kisel, debel, vesel*);

c) na dočetu unutrašnjega sloga (*kolci, telci, palci, selce*)“ (Crnić Novosel 2015: 48; Lukežić 2012: 202-204).

dijalekta); zona *št*, *-o* (sjeverni govori nekadašnjega zapadnohumskoga dijalekta, odakle su podrijetlom govori bačkih Bunjevaca) i zona *šč*, *-o* (koji je u okolini Dervente prenesen iz područja južnijih šćakavskih govora) (Lisac 2003: 60–61; Crnić Novosel 2015: 48–49). Kada promatramo vokalizaciju *-l* > *-o* kod gl. pr. radnog, tada nas zanima kakav je status tog finalnog *-l* u gl. pr. radnom m. r. jd., a on je u govoru Otoka potvrđen u ovim primjerima: „*bio san, molio san, radio san, čuo san.*“ U imenicama, pridjevima i na dočetu unutrašnjega sloga, dočetno *//* ostalo je neizmjenjeno: *vesel, debel, palci...*S obzirom na to, ali i na činjenicu da je govor Otoka u profesora Lica opisan kao dubletan, tj. uvjetno je dvojan (i kao šćakavski, ali i kao štakavski), što smo potvrdili i s primjera prikupljenim na terenu, možemo reći da govor Otoka pripada dvjema zonama: zoni *šč*, *-o* od koje se s vremenom sve više udaljava, a postaje osnažen u zoni *št*, *-o*.

7. 2. 2. Status fonema /h/

U većini štokavskih govora u suglasničkom inventaru nema fonema /h/, pa tako i u govoru Otoka izostaje ili dolazi do zamjene fonema /h/ fonemima /v/, /j/ ili /k/.³⁷ Zbog vrlo malo zapisa fonema /h/, on se smatra rubnim fonemom, a ne punopravnim dijelom fonološkog sustava (Menac-Mihalić 2005: 33).

Fonem /h/ zabilježen je na nekoliko mjesta, npr. u ikavskome govoru u Krasnome Polju (Dragičević 1990: 99), u Bunjevaca senjskoga zaleđa (Čilaš Šimpraga 2007: 63), kao i u većini štokavskih govora između Krke i Neretve (Čilaš Šimpraga 2010: 194) te u govorima Cetinske i Imotske krajine (Menac-Mihalić 2005: 32, 33; Crnić Novosel 2015: 52). Redukcija fonema /h/ na početnom slogu vidljiva je u riječima poput *vala* (< *hvala*), *vatat* (< *hvatati*), *odat* (< *hodati*), *oću* (< *hoću*), *ajmo* (< *hajmo*). Fonem /h/ se reducira i u sredini riječi, pa tako imamo primjere: *manit* (< *mahnit*), *izdanit* (< *izdahnuti*), *naladit* (< *nahladiti*), *maune* (<

³⁷ Glas /h/ se izgubio već u 15. stoljeću zbog slabe artikulacije i bez potpore zvučnoga parnjaka. Fonem /h/ je u dijelu govora supstituiran sonantom *v* (ili *j*) (*kruv, buva, uvatit; buja, muja*) i velarnim okluzivom *k* (*hći > kći, vaših > vašik*) (Lukežić 2012: 264; Crnić Novosel 2015: 52). Usp. i Lisac 2003: 53.

< *mahune*). Fonem /h/ se reducira i na kraju riječi, npr. u primjerima *gra*, *stra* i u nastavcima kosih padeža pridjevsko-zamjeničke deklinacije, npr. G mn. *ni* (< *njih*), *niovi* (< *njihovih*).³⁸ Usto, dolazi i do njegove redukcije iz slijeda /hv/ koji se može zamijeniti i glasom /f/, npr. u potvrđi *fala* (< *hvala*)³⁹ i riječima *uvatit* (< *uhvatiti*, ali i *ujtit*) i *vatat'* (< *hvatati*). U riječima *kruv* i *suv* dolazi do zamjene fonema /h/ sonantom /v/ na kraju riječi.⁴⁰

Fonem /h/ prelazi u /k/, /j/, /v/ najčešće u intervokalnom položaju ili na kraju riječi: *mavat* (< *mahati*), G jd. im. m.r. *kruha* – *kruva*, u riječi *kuhat* – *kuvat* i dr.

7. 2. 3. Status fonema /f/ i /v/

Fonem /f/ i fonem /v/ su u govoru Otoka uglavnom stabilni, a pogotovo su dosljedni u posuđenicama: *varoš*, *familija*, *film*, *frigat*, *šufit*...⁴¹ Međutim, fonem /f/ se može i supstituirati s /p/ ili /v/.⁴² U govoru Otoka imamo zabilježene imenice: *pratar* (zabilježeno samo u govoru staroga stanovništva) i *kuver* (samo se u govoru mlađih ispitanika potvrđuje i *kufer*).

7. 2. 4. Jotacije

Primjeri u kojima je **dj* > *đ* najbolje se očituje u prezentu glagola *ići* u svim licima, a njegov ostvaraj izgleda ovako:

KONJUGACIJA GLAGOLA *ITI

³⁸ Slični ili isti primjeri potvrđeni su i u govoru Bitelića (Ćurković 2014: 68).

³⁹ Isti primjer potvrđen je i u govoru Sinja (Danilović 2011: 15).

⁴⁰ Oba su primjera potvrđena i u govoru Bitelića (Ćurković 2014: 69).

⁴¹ Fonem /f/ uglavnom ne dolazi u rečenom dijalektu (osim u bošnjačkim govorima) ili je ograničen na tuđice ili onomatopeje. Zamjene su *v* i *p*. Izdvaja se moliško područje gdje *f* nije rijetko, ali tamo dolazi u posuđenicama kao *fortuna* ili *friško*. *F* je relativno frekventno i u bačkih Bunjevaca, u Mrkoplju, u Ninu, u Sućurju i u Sumartinu (Lisac 2003: 53).

⁴² Crnić Novosel navodi da je ta značajka relevantna za prostore Cetinske i Imotske krajine (Brnaze, Gala, Otok, Sinj; Dobrinče, Lovreć, Runović). Više v. u Menac-Mihalić (2005: 33–34).

Prezent	Jednina	Množina
1.	iđen	iđemo
2.	iđeš	iđete
3.	iđe	iđu

Tablica 3. Prikaz konjugacije glagola **iti*

To znači da je fonem /ɟ/ rezultat jotacije fonema /d/ i /j/. Primjer tercijarne jotacije potvrđen je u riječi *čerati*. Također, potvrđeni su i primjeri *mlađi* i *sladi* kao rezultat primarne jotacije dentala⁴³, *prođe* kao jotacija skupine **jd*⁴⁴. Sekundarna ili druga jotacija uzrokovana je redukcijom poluglasa u određenim imeničkim ili pridjevskim sufiksima. To je potvrđeno u brojnim primjerima među kojima prevladavaju imenice sa sufiksom **je* (< *aje*): *naslidovanje*, *spasenje*, *veselje*... Neprovođenje sekundarne jotacije potvrđeno je u imenicama m. r. na sufiks **jak*: *rodijak*, *netjak*, ali su potvrđeni i oblici *rođak* i *nećak*⁴⁵. Pri jotaciji skupina **zgi*, **zdi* > *žd*. U govoru Otoka zabilježen je slučaj *moždani*, ali i *moždani*. U primjeru *đavla* /*đ*/ je stranoga porijekla.

⁴³ Prsl. skupina **dj* se u govoru Otoku realizirala kao /*đ*/, a ostvaraj refleksa /*j*/ te skupine u govoru Otoka nije zabilježen. „U 20. je stoljeću u svim zapadnoštokavskim dijalektima potvrđen veći ili manji broj primjera s primarnom jotacijom **d' > j* kao u čakavskim i kajkavskim govorima (*meja*, *mejaš*, *preja*, *graja*, *tuji*, *čaja* „*čada*““ (Lukežić 2012: 268).

⁴⁴ Jotacija skupine **jd* pripada skupini tzv. *nove jotacije* čija se provedba vrši od 14. st., a najintenzivnije u 17. st. Novim jotacijskim procesima obuhvaćene su *nova* (progresivna) *jotacija*, *novija jotacija* i *najnovija* (jekavska) *jotacija*. Tako je nova jotacija obuhvaćala infinitivnu skupinu **jt* i prezentsku skupinu **jd* koje se javljaju kao rezultat izvedenoga od glagola *ići* (< **iti*/**jbiti*). U našem primjeru je u prezentu došlo do alternacije skupine *jd > đ*. (Mustabašić 2015: 62, 63).

⁴⁵ Oba primjera pripadaju skupini novije jotacije imenica muškoga roda na sufiks **jak*. Jekavska je jotacija uslovljena kratkim refleksom jata *je*, a kao primjer imamo riječ *rašćerat* u kojem: „dentalni konsonanti *t*, *c*, *d* ispred *j* (< *ě*) : /*t*, *c*, *d*/ → [ć, č, đ]/_ [j]“ (Mustabašić 2015: 63).

7. 2. 5. Rotacizam i adrijatizam

Umjesto glasa /ž/ u nekim se riječima pojavljuje glas /r/, a ta se pojava naziva rotacizam. Rotacizam je svojstven oblicima glagola *moći*, a u govoru Otoka bilježimo dva primjera u prezentu: *moren* i *moreš*.⁴⁶

Adrijatizam je pojava koju vežemo uz priobalne čakavske i štokavske govore, a dijele niz osobina s mletačkim narječjem talijanskoga jezika te prema njima pripadaju jadranskom jezičnom savezu (prema: Matasović 2001: 57). Jedna od takvih pojava je i prijelaz dočetnoga sonanta *-m* koji se delabijalizira i prelazi u *-n*.⁴⁷ Taj je prijelaz sustavno proveden u novoštokavskim ikavskim govorima Zagore, tj. Cetinske krajine.⁴⁸ Prijelaz je potvrđen u nastavcima za 1. jd. prez. glagola: *vidin, grijen, umijen, oden, tučen, žderen, kažen...* Nalazimo ga u imeničkoj deklinaciji u I jd. svih rodova: I jd. m r. *didon, mobitelon, žr., materon, tetkon, rukon, školon* i s.r., *diteton, selon*. Prijelaz fonema /-m/ > /-n/ nalazimo i u LI jd. m. i sr.r. pridjevsko-zamjeničke deklinacije, npr.: prid. *staron, tvrdon, vel'kon, malon*; zam. *tvon, š čin, in* (< *im*), *svizin* (< *svima njima*), *njizin*.⁴⁹ Tu izoglosu nalazimo i u nepromjenjivim vrstama riječi i to uglavnom u brojevima: *sedan, jedan, petnest, osan*. Ako je /-m/ na kraju osnove, a ne na kraju gramatičkoga morfema, onda se ne mijenja: *dim, sram, grom, kum...* „Do pojave koja se ubraja među adrijatizme dolazi i pred riječima koje počinju suglasnikom. Rjeđe su potvrđena gubljenja pred riječima koje počinju samoglasnikom“ (Ćurković 2014: 77).

⁴⁶ „Ponekad se javljaju i dubletni oblici (može, ne mežen; ne mogu; ne moren, ne meren), primjerice Gala i Otok kod Sinja, Čišla, Dobrinče, Lovreć, Runović“ (Crnić Novosel 2015: 54). Usp. i Menac-Mihalić 2005: 489.

⁴⁷ „Na prijelaz završnoga *-m* u *-n* upozorili su čakavski dijalektolozi (Antun Mažuranić polovicom 19. st. govoreći o vinodolskome govoru) navodeći tu pojavu kao čakavsku izoglosu (v. Moguš 1977: 79), no kasnije su istraživanja pokazala da ta pojava zahvaća cijeli obalni pojas od slovenske do albanske granice uz more, a onda i kopnene govore, npr. govore sinjskoga, kninskoga i imotskoga kraja“ (Crnić Novosel 2015: 49). Usp. i Hraste 1970: 65–75; Lisac 2003: 54–55; Menac-Mihalić 2005: 34; Čilaš Šimpraga 2010: 201–202, 222.

⁴⁸ Usp. i Menac-Mihalić 2005: 34–35; Kapović 2006: 114; Ćurković 2014: 75.

⁴⁹ Slični se primjeri potvrđuju i u govoru Bitelića (Ćurković 2014: 77).

7. 2. 6. Status fonema /ž/, /č/ i /ć/ te skupine /čr/

Status fonema /ž/ je stabilan, a potvrđuje se u riječi *žep*.⁵⁰ Često je i nerazlikovanje glasova *č* i *ć*, a to je pojava prouzrokovana sociolingvističkim razlozima.⁵¹ Skupina /čr/ se u ovome dijalektu ostvaruje kao /cr/, a kao primjer s terena imamo riječ *crven*.⁵²

7. 2. 7. Gubljenje fonema /d/, /t/ i /r/

Gubljenje fonema /d/ potvrđeno je u prijedlozima: *kad / ka, nad / na, od / o*. Također, u izrazu „*sad ću*“ prilikom izgovora dolazi do stapanja enklitike i priloga *sad* (< *sada*) gdje se glas /d/ gubi, pa je tako potvrđen i izraz „*saću*“. Gubljenje fonema /t/ zabilježeno je u inf. glagola, npr. *da, kaza, pisa, reva* i dr. No, u govoru Otoka česta je i uporaba izraza „*bit će*“ u kojem također, kao i u prethodnom primjeru, dolazi do stapanja enklitike, ali s glagolom *biti*. Tu prvo dolazi do redukcije glasa /i/, a potom i do gubljenja /t/, pa je tako zabilježen i izraz „*biće*“ u smislu izražavanja radnje budućega vremena, npr.: „*biće kiša sutra*.“ Međutim, izraz „*biće*“ se koristi i kao prilog, tj. za izražavanje mogućnosti ili pretpostavke iskaza (< *biti će* (da je) < *bit' će* (da je) < *bi će* (da je) < *biće* (da je)), npr.: „*biće da je*“, „*biće nije*“, „*biće spava*“. Ćurković piše kako u govoru Bitelića može doći i do gubljenja /r/ na kraju riječi iza dugog /e/, npr.: „*mätē, jùcē, čestica dē, uz mätēr, jùčēr, dēr*“ (Ćurković 2014: 77). U govoru Otoka potvrđena su sva tri primjera: *mate* (ali i *mater*), *juče* (ali i *jučer*) i *de*.

⁵⁰ Fonem /ž/ se pretežno čuva u govorima Imotske i Cetinske krajine (Menac-Mihalić 2005: 36; Crnić Novosel 2015: 53).

⁵¹ Crnić Novosel ističe to nerazlikovanje kao karakteristiku za gradske govore Sinja, Imotskoga i bosanskohercegovačkih govora. „Za vrijeme osmanlijske i mletačke vlasti u tim se krajevima nerazlikovanjem fonema *č* i *ć* mogla potvrditi pripadnost višemu sloju društva“ (Crnić Novosel 2015: 53). Usp. i Šimundić 1971: 70; Čilaš Šimpraga 2010: 199–200.

⁵² Osim u Moližana gdje je taj skup očuvan. Usp. i Lisac 2003: 53–54; Crnić Novosel 2015: 53.

8. MORFOLOGIJA

a) MORFOLOGIJA IMENICA

Morfološka obilježja govora Otoka, s obzirom na to da pripada skupini zapadnog novoštokavskog ikavskog dijalekta, uglavnom su inovativna. Inovacije se u prvom redu očituju u deklinaciji imenica i sinkretizmu oblika DLI.mn. imenica m. i s. r. na *-im* i ž. r. na *-am*, a na prostoru Bosne i Bačke imamo i *-ima* i *-ama*.⁵³

Na prostoru Otoka zabilježeni su primjeri u kojima se potvrđuje sinkretizam padeža DLI. mn. m., ž. i s.r. morfemima: *-ima* / *-ama*, *-in* / *-on*⁵⁴ te *-an*.

SINKRETIZAM PADEŽA

	DATIV	LOKATIV	INSTRUMENTAL	DLI.	DLI.
	MNOŽINA				
	<i>-ima/ -ama</i>			<i>-in</i>	<i>-an</i>
Muški rod	<i>Pasima</i>	<i>Pasima</i>	<i>Pasima</i>	<i>Pasin</i>	
	<i>Radnicima</i>	<i>Radnicima</i>	<i>Radnicima</i>	<i>Radnicin.</i>	
	<i>Stolovima</i>	<i>Stolovima</i>	<i>Stolovima</i>	<i>Stolin</i>	
	Dakle, oba nastavka, i <i>-ima</i> i <i>-in</i> paralelno su u uporabi za množinu imenica m.r.				

⁵³ Značajno za prostore Like, Dalmacije, Hercegovine i južne Bosne. Usp. Crnić Novosel 2015: 54; Lisac 2003: 56, 2008: 110.

⁵⁴ Usp. Lisac 2003: 56.

Srednji rod	<i>Ogledalima</i>	<i>Ogledalima</i>	<i>Ogledalima</i>	<i>Ogledalim</i>	
	Dakle, oba nastavka, i <i>-ima</i> i <i>-in</i> paralelno su u uporabi za množinu imenica s.r.				
Ženski rod	<i>Ženama</i>				<i>Ženan</i> ⁵⁵
	Nastavak <i>-ama</i> u uporabi je za množinu imenica ž.r., ali je u govoru staroga stanovništva zabilježena i uporaba nastavka <i>-an</i> .				

Tablica 5. Prikaz sinkretizma padeža DLI. u m., ž. i s. r.

Česta je i nezadržana razlika između palatalne i nepalatalne sklonidbe, pa su potvrđena i dva primjera s nepalatalnim nastavkom: I *nožom* i *mačom*. Kod množine imenica m. r. imamo primjer dvojakosti. Naime, u govoru Otoka imamo uporabu i kraćih množinskih oblika, ali i inovativne nerelacijske morfeme *-ov-/ -ev-*: „*Di su mi ključići?*“, ali i „*Di su mi ključevići?*“ Profesor Lisac kao jednu od osnovnih značajki štokavskog narječja navodi nastavak *-ā* za G.mn. imenica (Lisac 2003: 17). Na terenu su zabilježeni ovi slučajevi: *pasa*, *žena*, *sela*, *stolova*. Iznimke su imenice *gost*, *prst* i *nokat* koje imaju nastavak *-iju*, npr. *gostiju*, *prstiju*, *noktiju*...⁵⁶ No, imenice *mrav* i *ljudi* u G.mn. imaju nastavak *-ī* te se obje dekliniraju po istom množinskom obrascu.⁵⁷

b) INFINITIV

Do pojave apokope ili otpadanja samoglasnika na kraju riječi dolazi u infinitivu u

⁵⁵ Lisac je primjer *ženana* potvrdio u govoru Klisa, a nastavak *-in* veže uz Imotsku krajinu i Bekiju.

⁵⁶ Slični se primjeri potvrđuju i u govoru Bitelića (Čurković 2014: 140–141).

⁵⁷ Objе su imenice potvrđene i u govoru Bitelića (Čurković 2014: 140–141).

kojima je apokopirano /-i/, a rjeđe i /-t/. Pojava je zabilježena u infinitivnome sufiksu / -ti/, /-ći/ > /-t/, /-ć/: *orat, poč, moć, spremit, reć, znat, nać, sać, doć*.

c) AORIST I IMPERFEKT

U većem dijelu štokavskog dijalekta aorist je očuvan, dok imperfekt izostaje (Lisac 2003: 17–18).⁵⁸ „Aorist je glagolski oblik kojim se izražava prošlo svršeno vrijeme“ (Silić, Pranjković 2007²: 70). Aorist se tvori od infinitivne osnove svršenih i dvovidnih glagola i nastavaka za jedninu: 1. *-h, -oh*, 2. *-*, *-e*, 3. *-*, *-e*, te za množinu 1. *-smo, -osmo*, 2. *-ste, -oste*, 3. *-še, -oše*. U govoru Otoka reduciran je glas /h/ za oblik aorista u prvom licu jednine, a zabilježena su dva primjera: *zapiva* (*zapiva-h* < *zapjeva-h*) i *pročita* (*pročita-h*). Množinski oblici za aorist nisu zabilježeni. Posebno je zanimljiv aorist glagola *biti* jer je on u govoru Otoka zadržao jedan oblik za sva lica u jednini i množini⁵⁹:

AORIST GLAGOLA BITI

GLAGOL <i>BITI</i> U AORISTU	Jednina	Množina
1.	bi	bi
2.	bi	bi
3.	bi	bi

Tablica 6. Prikaz konjugacije glagola *biti* u aoristu

⁵⁸ „U moliških Hrvata aorist je izgubljen, imperfekt dobro očuvan. Postoje samo dva tipa konjugacije, a glagolski vid je ostao sačuvan“ (Lisac 2003: 57).

⁵⁹ Isto je i u govoru Bitelića (Ćurković 2014: 225).

9. LEKSIČKA RAZINA

9.1. DOMAĆI LEKSIK

Većinu riječi koje su u uporabi u govoru Otoka možemo pronaći u knjizi urednika Joška Kontića pod naslovom: „*Sinjanje: riči, izreke, poslovice, ricete*“, nastaloj u suradnji sa slušateljima *Hit radija*.

a) Stare riječi: arhaizmi

Arhaizme definiramo kao: „riječi koje su postale dijelom pasivnog leksika zbog unutarjezičnih razloga.“⁶⁰ Najveći broj arhaizama bilježimo u nazivima alata, materijala, kućanskih i odjevnih predmeta: *bronzin* (brončani lonac za kuhanje), *kmezit'* (plakati), *kvast'na* (ocat), *opanak* (obuća napravljena od kože), *ofrlje* (kada nešto nije napravljeno kako treba), *pojata* (štala), *prnje* (više odjeće ili stvari na jednom mjestu), (*h*) *arambaša* (nekadašnji naziv za vođu grupe hajduka, a sada se koristi kao izraz karakterne osobine, tj. kada netko ima „jak karakter“, netko tko je sposoban voditi masu)⁶¹, *škatula* (kutija), *špiode* (kopče), *badanj* (bačva), *kavarica* (posuda za kuhanje kave)⁶², *banit'* (doći bez najave). Također, glagol *gonit'* ima više značenja: „može značiti i 'voditi' i 'voziti' i 'prevoziti' i 'izvoditi'“ (Ćurković 2014: 288).⁶³ Tako npr. imamo: „Ivan je gonio jutros u Sinj“, „ćaća je gonio gnjoj“... Često se čuje

⁶⁰ Izvor: Wikipedija. Arhaizmi: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Arhaizmi>, pristupljeno 8. 9. 2021.

⁶¹ Također, *arambaša* je zapovjednik čete alkarskih momaka na Alci.

⁶² U uporabi je i *dezva*, ali i *džezva* (tucizam).

⁶³ Oba su glagola zabilježena i u govoru Bitelića.

i izraz „*gonjaj*“ koji ima ista značenja: „Josipa ajde gonjaj od tu!“, „mater ga gonjala cili život“ i sl.

b) Novotvorenice

Novotvorenice ili neologizmi nove su riječi koje još nisu potpuno postale dijelom aktivnog leksika⁶⁴, pa tako imamo: *dalekozor*, *kolodvor* i *padobran*. Svi su primjeri potvrđeni u obje ispitaničke grupe.

c) Posuđenice: turcizmi i romanizmi

„Leksik zapadnoga dijalekta uglavnom svagdje ima mnogo turcizama, poglavito u Bosni i Hercegovini. Međutim, njih nema u moliških Hrvata“ (Lisac 2003: 59). Stoga, mi ćemo se u ovome poglavlju osvrnuti samo na jednu leksičku kategoriju – na posuđenice. Osim turcizama, na prostoru Otoka potvrđen je i znatan broj romanizama zbog izvanjezičnih razloga, u prvome redu zemljopisnih, kulturnih i političkih. Naime, na prostoru Cetinske krajine, gledano stoljećima unazad, dolazi do izmjene dviju velikih sila: rimske i turske. Turcizmi se u hrvatskom jeziku općenito mogu podijeliti na one koji su potpuno ukorijenjeni u leksik, tj. na njih se ne gleda kao na strane riječi, i one koji su potvrđeni u dijalektima. Stoga, turcizmi koji su potpuno ustaljeni na prostoru Otoka su: *burek*, *boja*, *alat*, *kopča*, *divanit*, *rakija*, *pamuk*, *sat*, *zanat*, *zanatlija*...⁶⁵ „U drugu skupinu pripadaju i neke riječi koje postoje u hrvatskom standardnom jeziku, no njihova je dijalektalna upotreba češća, a u standardu imaju domaće istoznačnice“ (Ćurković 2014: 295). Tako na prostoru Otoka u tu

⁶⁴ Izvor: Wikipedija. Novotvorenice: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Novotvorenice>, pristupljeno 6. 9. 2021.

⁶⁵ „Posljednji se primjer tvori i sufiksom posuđenim iz turskog jezika *-lija*“ (Ćurković 2014: 295).

skupinu ubrajamo riječi tipa *alka, alkar, arambaša* (ili *harambaša*), *bakšiš, belaj, ogrlica, mukte, čestica jok, kapija, džaba, čoban...*⁶⁶ „Od ukupnoga broja turcizama u frazemima štokavskih govora (109) samo ih je 17 zabilježeno u svim trima istraživanim skupinama (Dalmatinska zagora, Lika i Slavonija): *bubrig, čarapa/čerapa, čekić, ćef, ćorav, ćošak, ćuskija, divanit, džep, don, đuture, konak, para, taban, tambura, top i tur*“ (Vranić, Zubčić 2013: 108).⁶⁷

Od romanizama su zabilježeni: *priša, feštat, škatula, kušin, šporko* i *šugoman*.

⁶⁶ Slični su primjeri potvrđeni u govoru Bitelića (Ćurković 2014: 295).

⁶⁷ O turcizmima više u frazeološkim rječnicima: Josipa Matešića (1982) i Menac, A., Ž. Fink Arsovski, R. Venturina (2003).

10. ZAKLJUČAK

Govor Otoka opisan je prema zvučnim zapisima slobodnoga govora stanovnika stare i srednje životne dobi. U dijalektološkoj analizi potvrđene su relevantne značajke novoštokavskih ikavskih govora, ali i sličnosti govora Otoka s govorima Sinja i Bitelića. Govor Otoka opisan je kroz tri jezične razine, pa je tako na fonološkoj razini pri opisu vokalizma, potvrđen ikavski refleks jata koji nije dosljedno proveden. Refleks prednjega nazala dao je /e/ i /a/, a refleks stražnjega nazala dao je /u/. Također, potvrđene su kontrakcije kao i brojne redukcije glasova. Najfrekventnija redukcija je redukcija zanaglasnog samoglasnika /i/. Prema konsonantskome klasifikacijskom kriteriju, u govoru Otoka imamo dvojnu situaciju. Naime, govor je Otoka u literaturi opisan kao dubletan, tj. i kao štakavski, ali i kao šćakavski. Primjeri ispitanih stanovnika govornoga područja potvrdili su tu tezu. No, utvrdili smo da je šćakavski odraz stariji te da je njegova uporaba pretežno zastupljena u govornika stare životne dobi, ali da je štakavski odraz sve prisutniji kao rezultat novijih utjecaja. Status dočetnog /l/ > /o/, a kao i u većini štokavskih govora, i u govoru Otoka izostaje glas /h/, ali može doći i do njegove zamjene s drugim fonemima. Status fonema /f/ i /v/ je uglavnom stabilan, a dosljedan u kategoriji posuđenica. No, potvrđeni su i primjeri supstitucije s /p/ ili /v/. Za govor Otoka značajne su i provedbe jotacijskih skupina, a najznačajniji je ostvaraj skupine *dj > đ u prezentu glagola *ići* u svim licima. Potvrđen je i primjer tercijarne jotacije, primjeri jotacija skupine *jd, primjer u kojem je /đ/ stranoga porijekla, primjeri za primarnu jotaciju dentala, primjeri za primarnu i sekundarnu jotaciju kao i primjeri za neprovođenje sekundarne jotacije. U govoru Otoka imamo potvrđene primjere za pojavu adrijatizma i rotacizma. Fonem /ž/ je stabilan, ali je prisutno često nerazlikovanje glasova *č* i *ć*, dok se skupina /čr/ ostvaruje kao /cr/. Činjenica je da prilikom stapanja enklitičke riječi s određenom vrstom riječi dolazi do gubljenja fonema, i to najčešće fonema /d/ i fonema /t/. Gubljenje fonema /r/ zabilježeno je samo u primjerima na kraju riječi.

Na morfološkoj su razini potvrđeni inovativni nastavci u deklinaciji imenica, sinkretizam padeža DLI., uporaba kraćih i dugih množinskih oblika te nastavak /-a/ u G. mn. svih triju rodova kao novoštokavska značajka. Kao i u većini štokavskih govora, aorist je očuvan, dok imperfekt izostaje, a infinitiv je apokopiran. Zanimljiva je i činjenica da se u aoristu koristi samo jedan oblik glagola *biti* za sva lica u jednini i u množini.

Leksička razina je posljedna opisana razina govora Otoka u kojoj se potvrđuje štokavska značajka, tj. velik udio turcizama. No, na prostoru Sinjske krajine nalazimo i znatan broj romanizama zbog dugotrajne rimske vlasti nad tim područjem. Također, zastupljen je i velik udio arhaizama, a bilježimo i određene primjere novotvorenicā.

Značajke koje su potvrđene u govoru Otoka nalazimo i u okolnim govorima Cetinske (Sinjske) krajine, prvenstveno Sinja i Bitelića. Geografski gledano, Otok je s jedne strane, Bitelić s druge, a Sinj kao središte iz kojega se plete mreža jedinstvenog govornog područja. Sva tri mjesta pripadaju prostoru jedne Krajine koja je imala izrazito velike vanjske utjecaje na kulturu te geografski smještaj i položaj. Posljedice povijesti Sinjske krajine odrazile su se i u jeziku toga prostora, odnosno u njegovu govoru, jer znamo da: „jezik raspoznamo kao organizaciju govora“ (Škiljan 1985: 20). Stoga, za buduća istraživanja, ali i za dokazivanje jedinstvenih obilježja jedne skupine govora novoštokavskog ikavskog dijalekta, govora Cetinske krajine, važno je sustavno opisati pojedine govore da bismo mogli izdvojiti određene značajke samo za to područje. Jasno je da te govore možemo vrednovati kao izdvojenu skupinu govora Sinjske krajine jer osim nekadašnjeg zajedničkog teritorija i zajedničke povijesti, posljedice u jeziku su slične, ako ne i iste.⁶⁸

⁶⁸ Ćurković u svome radu ističe kako su govori Sinjske krajine zasebni tip novoštokavskih ikavskih govora te da ih potrebno analizirati kao takve, odnosno, da čine zasebnu skupinu govora. S obzirom na do sada opisanu strukturu svih triju govora, mogli bismo se složiti s tom tezom (Ćurković 2015: 310).

11. POPIS LITERATURE:

1. Brozović, Dalibor (1960) *O genetskim i strukturalnim kriterijima u klasifikaciji hrvatskosrpskih dijalekata*, Novi sad: Zbornik za filologiju i lingvistiku 3.
2. Brozović, Dalibor, Ivić, Pavle (1988) *Jezik, srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*, Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
3. Brozović, Dalibor (2007) *Fonologija hrvatskog standardnog jezika*, Zagreb: Nakladni zavod Globus.
4. Crnić Novosel, Mirjana (2015) *Štokavski ikavski govori u Gorskom kotaru (fonološki i morfološki aspekt)*, Rijeka: doktorska disertacija, Filozofski fakultet.
5. Čilaš Šimpraga, Ankica i sur. (2010) *Prinosi hrvatskoj dijalektnoj fonologiji*, Split, Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
6. Ćurković, Dijana (2014) *Govor Bitelića*. Doktorski rad, Rijeka.
7. Danilović, Maja (2011) *Sinjski govor*. Diplomski rad, Osijek.
8. Ivić Pavle i dr. (1981) *Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih Opšteslavenskim lingvističkim atlasom*, Sarajevo. Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine. Posebna izdanja, knjiga LV, Odjeljenje društvenih nauka, knjiga 9, (str. 399–404).
9. Kontić, Joško (2015) *Sinjanje: riči, izreke, poslovice, ricete*. Hit radio: Dalmacija papir, Split.
10. Lisac, Josip (1999) *Hrvatski govori, filolozi, pisci*, Zagreb: Matica hrvatska.
11. Lisac, Josip (2003) *Hrvatska dijalektologija 1.*, Zagreb: Golden marketing.
12. Lukežić, Iva (2012) *Zajednička povijest hrvatskih narječja: 1. Fonologija*, Rijeka: Filozofski fakultet – Čavle: Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine.

13. Lukežić, Iva (2015) *Zajednička povijest hrvatskih narječja 2. Morfologija*, Rijeka: Hrvatska sveučilišna zaklada. Filozofski fakultet u Rijeci: Katedra Čakavskoga sabora za Grobnišćinu.
14. Matasović, Ranko (2001) *Uvod u poredbenu lingvistiku*, Zagreb: Matica hrvatska.
15. Menac-Mihalić, Mira (2005) *Frazeologija novoštokavskih ikavskih govora u Hrvatskoj s rječnikom frazema i značenjskim kazalom s popisom sinonimnih frazema*, Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje i Školska knjiga.
16. Mustabašić, Damir (2015) *Fonetsko-fonološka i morfološka uporedba ekavskojekavskih govora tešanjско-maglajskog kraja i govora u slivu Lašve*. Magisterij: Graz.
17. Silić, Josip, Pranjković, Ivo (2007) *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*, Zagreb: Školska knjiga.
18. Šimundić, Mate (1971) *Govori Imotske krajine i Bekije*, Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine.
19. Vranić, Silvana, Zubčić, Sanja (2018) *Hrvatska narječja, dijalekti i govori u 20. st. // Povijest hrvatskoga jezika*, 5. knjiga: 20. stoljeće – prvi dio, Zagreb: Croatica.
20. Vulić, Sanja (2006) *Proučavanje hrvatskih štokavskih govora u XX. st. Hrvatski jezik u XX. stoljeću*, 159-183. Zagreb: Matica hrvatska.

ČASOPISI:

1. Čilaš Šimpraga, Ankica (2007) Govor Krivoga Puta kod Senja. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb. Fluminensia: časopis za filološka istraživanja, Vol. 19 No. 1.
2. Dragičević, Milan (1990) *O današnjem ikavskom govoru u Krasnom Polju*. Pedagoški fakultet, Rijeka. Fluminensia: časopis za filološka istraživanja, Vol. 2 No. 1–2.
3. Finka, Božidar (1971) *Čakavsko narječje*, Zagreb. Čakavska rič: Polugodišnjak za proučavanje čakavske riječi, Vol. I No. 1.
4. Hraste, Mate (1970) *O prijelazu glasa -m u -n (-n<-m)*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb. Filologija 6, 69–75.
5. Kapović, Mate (2006) *Toponimija sela Prapatnice u Vrgorskoj krajini*. Filozofski fakultet u Zagrebu. Folia Onomastica Croatica 15, 113–131.

6. Škiljan, Dubravko (1985) *O definiciji jezika i govora*, Zagreb. Govor, 1 (1986), 1, 19–26.
7. Vranić, Silvana, Zubčić, Sanja (2013) *Turcizmi u frazemima hrvatskih govora*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci. Filologija 60, Zagreb.

MREŽNI IZVORI:

1. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., Cetina:
<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=11350>, pristupljeno 18. 4. 2021.
2. Wikipedija. Arhaizmi: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Arhaizmi>, pristupljeno 8. 9. 2021.
3. Wikipedija. Leksikologija: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Leksikologija>, pristupljeno 18. 4. 2021.
4. Wikipedija. Morfologija: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Morfologija>, pristupljeno 18. 4. 2021.
5. Wikipedija. Novotvorenice: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Novotvorenice>, pristupljeno 6. 9. 2021.
6. Wikipedija. Otok: [https://hr.wikipedia.org/wiki/Otok_\(Splitsko-dalmatinska_%C5%BEupanija\)](https://hr.wikipedia.org/wiki/Otok_(Splitsko-dalmatinska_%C5%BEupanija)), pristupljeno 18. 4. 2021.
7. Wikipedija. Sinjska alka: https://hr.wikipedia.org/wiki/Sinjska_alka, pristupljeno 18. 4. 2021.